

УДК 347.788.4

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПЛАГІАТУ

Петренко Володимир Сергійович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія»

Плагіат як явище з'явилося коли заняття літературою, мистецтвом, інтелектуальною працею стали престижними. Факти плагіату спостерігалися протягом усієї історії розвитку науки і мистецтва. В усі часи плагіаторів засуджували як самі автори, так і суспільство. Однак, незважаючи на моральний осуд і правову охорону авторських прав, це негативне явище продовжує існувати, а останніми роками спостерігаються тенденції його подальшого стрімкого поширення.

Глобальний розвиток публічної сфери, істотне розширення інформаційного простору стало не тільки суттєвим кроком вперед до прогресу і загальної інформатизації, але й породжує практику інтелектуальних правопорушень шляхом привласнення чужих ідей, думок, що пов'язано з легким доступом до продукції інтелектуальної власності та простотою її копіювання.

Плагіат з появою Інтернету перетворився на серйозну проблему. Потрапивши в Інтернет, певні знання стають надбанням всіх, дотримуватись вимог авторського права стає дедалі важче, а іноді навіть неможливо. Все складнішою стає ідентифікація первісного автора. Стрімкий розвиток мережі Інтернет поряд зі збільшенням комп'ютерної освіченості сприяє проникненню плагіату в різні сфери людської діяльності. Плагіат сьогодні є гострою проблемою в освіті, промисловості й науковому співтоваристві. Плагіат вводить в оману споживачів, приносить шкоду автору, і надає незаслужені блага плагіаторові.

Метою цієї статті є визначення поняття, видів та форм плагіату.

Стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає плагіат як порушення авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту [1].

Плагіат – оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору.

Автори творів є власниками авторського права. Призначення авторського права полягає в охороні і захисті прав та інтересів авторів творів на-

уки, літератури і мистецтва, а також самих творів від різних посягань.

Значення слова плагіат походить від латинського слова *plagium* – викрадати. В українську мову цей термін увійшов з французької мови, де *plagiat* означає пограбування, викрадення.

Пізніше поняття «*plagium*» почали використовувати у літературній діяльності. Ним називали крадіжку твору або його частини іншим автором. Історія явища привласнення інтелектуальної або творчої праці починається більше ніж дві тисячі років тому і перші випадки були зафіксовані ще за античних часів, однак у той час такого явища як плагіат ще не існувало, а запозичення окремих частин чужих літературних творів вважалося абсолютно нормальним і було достить розповсюдженим. Плагіат у сучасному його розумінні, як і саме поняття з'явилося у Європі лише у XVII сторіччі [2, с. 796 – 797].

При цьому слід враховувати, що кожна країна має свою особисту історію плагіату відповідно до розвитку у ній писемності, появи вищих навчальних закладів, початку книговидавництва тощо. Періодами зародження сучасного плагіату в історичній Україні називають також XVII сторіччя, але його масовість припадає на кінець XVIII – XIX століть [3].

Існує багато визначень поняття плагіату.

Плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [2, с. 796 – 797].

Плагіат – вид порушення прав автора або винахідника, який полягає у незаконному використанні під своїм ім'ям чужого твору (наукового, літературного, музичного) або винаходу, раціоналізаторської пропозиції (повністю або частково) без вказівки джерела запозичення [4, с. 601].

Під плагіатом розуміють умисні дії по незаконному привласненню авторства на чужий твір літератури, мистецтва або науки, що тягнуть за собою настання юридичної відповідальності.

Плагіат можна також визначити як всі ті твори, які дозволено законом і автором вільно викорис-

товувати, однак використані вони без зазначення імені автора й джерела запозичення.

Найчастіше плагіат знаходить своє вираження у привласненні авторства на чужі результати інтелектуальної праці шляхом публікації їх під своїм ім'ям. Плагіат можливий і в частковому використанні чужого твору або цитуванні без посилання на джерело. В науковій літературі зустрічається точка зору, відповідно до якої плагіатом також можуть бути визнані неправомірні дії з примусу до співавторства.

Традиційно плагіат співвідносять із літературними творами, але значно більша кількість фактів порушення відбувається у щоденному процесі створення інформації. Останнім часом саме у журналістиці випадки привласнення чужих матеріалів залишаються непоміченими, внаслідок розкиданості творів у періодиці, величезної кількості джерел інформації та самих ЗМІ. Всі ці обставини ускладнюють виявлення плагіату.

Виходячи зі змісту законодавчого визначення плагіату, його обов'язковою умовою є оприлюднення, або опублікування створеного твору, тобто недостатнім є його знаходження в будь-якій об'єктивній формі, наприклад у вигляді рукопису.

Термін «плагіат» можна застосовувати лише щодо об'єктів авторського права, виходячи із визначення, яке міститься у законодавстві, стосовно ж інших об'єктів інтелектуальної власності цей термін використовувати не можна.

Отже, поняття плагіату досить визначено, в тому числі і на законодавчому рівні, але зміст його залишається розпливчастим. Не завжди можна відрізнити плагіат від інших суміжних з ним понять. Наприклад, дії по неправомірному використанню, копіюванню, опублікуванню чужих авторських матеріалів самі по собі не можуть бути визнані плагіатом. Такі порушення відносяться до іншого виду порушень авторських прав і мають назву «піратство». Піратство стає плагіатом при неправомірному використанні результатів інтелектуальної праці і присвоєнні авторства.

Використання сюжету, теми твору чи наукової ідеї, із втіленням їх в іншу форму вираження, а не в ту, з якої вони запозичені, не визнається плагіатом. Збіг деяких ідей як такий також не може бути визнаний плагіатом, оскільки автори часто приходять до схожих результатів творчості незалежно один від одного.

До плагіату необхідно відносити своєрідне оформлення, індивідуальну форму нового твору, його зовнішню оригінальну оболонку, привласнення яких і буде називатися плагіатом.

У практиці зустрічається також таке поняття як ненавмисний або підсвідомий плагіат, під яким

розуміється опублікування або інше поширення чужої праці під своїм ім'ям, помилково прийнятого як власний твір, в результаті необізнаності або незнання про існування автора на цю працю. Найчастіше таке запозичення зустрічається в музичних творах.

Закон дозволяє використання твору без згоди автора, але із зазначенням імені автора і джерела запозичення, цитат з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою. Проблемним є те, що виправданість обсягу вільного використання чужого твору в кожному конкретному випадку може бути різною і досить важко встановити наявність чи відсутність такого порушення. Навіть використання чужого твору із зазначенням імені автора і джерела запозичення можна вважати плагіатом у широкому розумінні цього поняття, якщо справді суттєво перевищений можливий обсяг такого запозичення у відповідності із поставленою метою [5].

У науковій літературі в залежності від виду діяльності та сфери застосування, плагіат поділяють на чотири види, де кожен має своє цільове призначення:

- професійний – передбачає присвоєння інтелектуальних, творчих, професійних здобутків інших у професійних цілях (мета – авторитет, заробіток, нагороди, визнання тощо);
- освітньо-науковий плагіат – полягає у присвоєнні чужого інтелектуального майна виключно у процесі здобуття наукового ступеня, освітнього кваліфікації або визнання у цих напрямках;
- соціальний плагіат – виникає у побутових відносинах. Він є тим самим що і «професійний» але не стосується фахової діяльності;
- нормативний плагіат – привласнення законодавчих, юридичних, методичних, наукових, практичних напрацювань. Його різниця полягає у тому, що він є загальним без приналежності до чогось або когось. Наприклад: привласнення програми розвитку системи соціального забезпечення або оприлюднення за своїм авторством розробленої методики вирішення спорів у цивільному праві [3].

В літературі пропонується наступна класифікація плагіату в залежності від його форми.

Першою формою плагіату є точне копіювання існуючого оприлюдненого об'єкту авторського, патентного права без належного оформлення запозичених з нього частин. Довести таку форму найпростіше оскільки відбувається повне символічне або структурне дублювання.

До другої форми відносять повтор ідейної основи твору – фабули, яка складає його цінність. Ідея, сюжет, ідейний зміст, принцип не можуть бути зафіксованими у чистому вигляді, вони потребу-

ражування», причому найбільш цікавих і корисних матеріалів і навіть винаходів, формально плагіатом не вважається, але фактично ним все ж є.

Завуальований плагіат найбільш часто використовується в науково-популярній та науковій літературі. Він виражається в тому, що вже відоме або навіть загальновідоме викладається навмисно або ненавмисно без відповідних посилань і підноситься як початкове авторство, яке ще й часто підкреслю-

ється заборонаю на використання будь-якої частини даної книги без письмового дозволу автора.

Внаслідок проведеного дослідження, автором визначені поняття плагіату, проаналізовані витoki такого явища як плагіат, його види та форми, проаналізовані класифікації плагіату, що пропонуються у науковій літературі, визначені відмінності від піратства та використання інтелектуальної власності, яке за свою суттю не є плагіатом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України від 29.03.1994 року. — № 13. — Ст. 64.
2. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. — 82 основн. и 4 дополн. полутомах. — СПб, 1898. — Т. XXIII, кн. 48.
3. Порало І. В. Інтелектуальний капітал України в полоні плагіату / І. В. Порало // Теорія і практика управління соціальними системами : філософія, психологія, педагогіка, соціологія. — 2009. — № 4. — С. 89 — 97.
4. Большая Советская энциклопедия : в 30 томах / гл. ред. А. М. Прохоров. — [изд. 3-е]. — М. : Советская энциклопедия, 1975. — Т. 19.
5. Матінченко С. Я. Інтелектуальна власність / С. Я. Матінченко // Інтелектуальна власність. — 2012. — №1. — С. 21 — 23.

АНОТАЦІЯ

Петренко В.С. Поняття та види плагіату. – Стаття.

Стаття присвячена визначенню загальних рис та особливостей плагіату, а також дослідженню наукових проблем щодо виникнення плагіату, визначення його поняття, видів та форм.

Ключові слова: плагіат, інтелектуальна власність, авторське право, привласнення, оприлюднення.

АННОТАЦИЯ

Петренко В.С. Понятие и виды плагиата. – Статья.

Статья посвящена определению общих черт и особенностей плагиата, а также исследованию научных проблем относительно возникновения плагиата, определения его понятия, видов и форм.

Ключевые слова: плагиат, интеллектуальная собственность, авторское право, присвоение, обнародование.

SUMMARY

Petrenko V.S. The concept and types of plagiarism. – Article.

The article is devoted to the identification of common features and peculiarities of plagiarism, as well as the study of scientific problems on the incidence of plagiarism, defining its concepts, shapes and sizes.

Keywords: plagiarism, intellectual property, copyright, attribution, disclosure.